

Franckesche Stiftungen zu Halle

Primae Lineae Didactices Scholasticae In Vsum Praelectionvm Dvctae

Dommerich, Johann Christoph

VVolfenbvttelae, 1762

VD18 12875910

Caput III Praecipit De Discipulorum Moribus Bene Formandis

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-190566

C A P V T IIII

PRAECIPIT

DE

DISCIPVLORVM MORIBVS
BENE FORMANDIS

SECTIO I

DE

POENIS SCHOLASTICIS

§. CCLXXXIII.

Poenae scholasticae magnum sane in institutione momentum faciunt. Quin poenis interdum opus sit, vix quisquam dubitabit, qui depravatam adeo hominum naturam, pueritiae quoque, immo adolescentiae etiam et leuitatem et voluptatum aestum cogitauerit. Quod si in pubis scholasticae animis verus dei timor inefflet, legumque diuinarum omnes essent cultores: tunc sane poenae scholasticae superfluae forent. Vt igitur, quantum potest, ab illis abstineat praeceptor, suos ad veram, et non fucatam pietatem ducere in primis studeat. §. LXXXXVII. Si qui tamen ipsi dicto non fuerint audientes, in hos poenis animaduertat.

tat. Videndum autem est hoc capite, quibus poenis, in quos, quando, et quomodo utendum sit? De quibus rebus iam singulatim agendum erit.

§. CCLXXXIII.

Primum omnium, cum aut verbis puniri castigarique possint discipuli, aut multa pecuniaria, aut ignominia aliqua, aut dolore corpori infligendo, aut carcere, aut denique opera aliqua iniungenda, praeter delicti gravitatem respici debet ad propensiones illius, qui puniendus est: hinc enim est, ut quod alius vix pro poena habeat, id alteri longe videatur gravissimum. Superbo, verbi causa, ignominia erit molestissima, qui forte plagas aliquot non contumeliosas spartana nobilitate concoquet. Voluptati deditus securus erit de ignominia, modo cuti pareatur. Avarus carceris includi tenebris malet, quam numulum vnum pendere, et ita porro. Iniquum igitur interdum foret, eis, qui in eodem delicto versantur, eandem infligere poenam.

§. CCLXXXV.

Quae verbis fit castigatio, ut omnium maxime indoli scholarum convenit, ita prudentia

dentia

dentia est opus, ne in contumeliosa verba, et conuicia definat, aut inanibus minis ridicula fiat. Potius inesse in illa debet grauis admissae culpa repraesentatio, ostendique, ex quo illa fonte profluxerit: tum ira dei indicanda, euentusque tristes, qui secuturi sint, si in ea permaneatur malitia. Tandem hic quoque obseruandum, quibus quisque verbis maxime moueatur. Ita bonae indolis adolescentibus plerumque nihil grauius est, potentiusque eos mouet, quam si metuant praeceptoris animum ab se abalienari. His igitur, si quando aliquid animaduersione dignum in se admiserint, pro satis magna poena erit, si frigidius cum illis agatur, etiam si nulla verborum acerbitas accesserit.

§. CCLXXXVI.

Multae pecuniariae non quidem plane sunt reiiciendae, opera tamen danda, ne non tam adolescentes illa ratione puniantur, quam eorum parentes. Inaequalitas etiam vitanda, cum quidam denario aequiori animo carere possint, quam obolo alii. Neque etiam, quae malitia quadam animi perpetrata sunt, pecunia ut luantur, tutum est: ne in sententiam moribus perniciosam incidant, rem

rem paruum esse peccare, cum pecunia quæ-
at redimi. Ea igitur tantum, quæ per im-
prudentialiam aut inaduertentiam peccata sunt,
vt cautiores fiant, aere luant discipuli.

§. CCLXXXVII.

Omnium cautissime adhibendæ sunt poe-
nae, quæ sola ignominia constant, ne nimis
frequententur. Aut enim frons omnis per-
ibit iis, in quos saepius ita animaduersum
fuerit, quo nihil est detestabilius, aut animum
plane despondebunt, vt nihil amplius altum
excelsumque cogitare, aut liberam vocem
mittere audeant, qua ratione sibi aliisque
redduntur inutiles. Non adhibendam igi-
tur eam poenam arbitror, nisi apud eos,
quorum superbia meretur deprimi, et turpe
aliquod facinus, aut pudenda plane ignauia,
castigari. Eo maiorem autem habebit effi-
caciã, quo rarius adhibebitur.

§. CCLXXXVIII.

Idem fere de verberibus et plagis sentien-
dum. Anceps enim emendationis instru-
mentum sunt, et, si saepius frequententur,
callus quasi quidam tergis pariter ac animis
puerorum obducitur, vt seruili more, nequa in
facinus aut voluptatem nullam, tergi scilicet
fiducia,

fiducia, refugiant. Raro igitur, et nisi ubi grauitas delicti feueram animaduersionem defideret, ad verbera deueniendum, id quod eo magis monere intereft, quo plures funt Orbili, qui peccata etiam leuiffima, et errores quosuis immifericordibus plagis expiandos putant, quin voluptatem etiam quamdam ex ea re haurire videntur.

§. CCLXXXVIII.

Carcere eos in primis puniri velim, qui in flagranti delictoprehenduntur, vt adeo spatium confiderandi foeditatem criminis fui nancifcantur. Opera danda, ne, pluribus fimul in carcerem conclusis, locum potius nequitiae faciamus, quam vt ea ratione illos emendemus.

§. CCLXXXX.

Quibusdam paedagogis vfitatum eft, delicta puerorum ita punire, vt certum vocabulorum numerum, aut fententiam aliquam facram vel profanam edifcere illos cogant, quin fapiens confilium quidam fe praeceptoribus dediffe putant, cum hoc illis fuadent: in quo tamen egregie falluntur. Siquidem ineptum plane eft, illud tamquam poenam pueris iniungere, quod libenter eos facere vellent.

velis, et quod nisi libenter faciant, non adeo multum illis profuturum sit. Qui enim possunt non pro re mala habere, et non inuiti facere, quod sub ratione poenae facere adiunguntur. Hac igitur puniendi ratione in totum abstinebit prudens magister, et quiduis potius aget, ut cum voluptate discant pueri, quam ut absurda adeo poena a litterarum studiis eos auertat.

§. CCLXXXI.

In quos animaduertendum sit, iam videamus. Hic ex ipsa natura poenae statim apparet, ubi culpa absit, neque poenam esse debere. Male igitur ii puniuntur, qui naturae imbecillitate ad hoc vel illud litterarum genus inepti, nihil quidquam in eo efficere, quantumlibet velint, possunt. Hos eo nomine punire velle, crudele ac inhumanum foret. Neque vera delicta, nisi valde sint enormia, si lateant, publice punienda sunt, sed priuatim, qui peccauit, admonendus, et isto beneficio praeceptoris deuinciendus est. Nulli autem seuerius puniendi, quam qui ad culpam admissam infitiandi peruicaciam adiunxerint. Immo ne tantum poena, sed etiam beneficiis ab ista mentiendi et negandi omnia

omnia libidine retrahantur, venia promittenda, indulgendaque illis, qui vltro peccata sua confiteantur. Ceterum diuersam rationem tenendam esse inter eos, qui imprudentia, eosque qui malitia peccant, inter eos, qui decipi se passi sunt, atque inter auctores flagitii, lenius illos, hos seuerius castigandos, per se manifestum est.

§. CCLXXXII.

De tempore puniendi illud obseruandum, ne in grauioribus delictis, quam diu adfectu calent animi, tum eius eorumue, qui deliquerunt, tum ipsius praeceptoris, non facile poenam esse infligendam, si quidem et qui peccarunt, non satis eam sentient, animo alias occupato, et praeceptor ira facile potest abripi, vt aut grauius, quam par est, puniat, aut alioquin sine, quem praefixum habere debent poenae, excidat. Spatium igitur aliquod temporis intercedere patiamur inter delictum et poenam, vt et peccati sui grauitatem perpendere secum possint rei, adeoque poenae metu grauius, quam poena ipsa commoueantur, et praeceptor animo ab ira reuocato tranquillius, i. e. maiori fructu poenas expetat.

§. CCLXXXIII.

§. CCLXXXIII.

Denique quomodo poenis vtendum sit, non multum ambiget, qui ex animo discipulos amauerit. Ita enim, etiam cum puniet; se geret, vt sentiant, non ira aut odio, aut quod voluptatem inde quamdam percipiat, sed vero amore, et quasi moderata zelotypia ad puniendum accedere. Cauebit igitur, ne infaniet, et furentis in modum debacchetur, quod iracundi foret, aut sarcasms et caullationibus inter puniendum vtatur, quod esset gaudentis delicto et poena: sed tristitiam potius prae se feret, quae et inuitum castigare, et libenter desinere, arguat. Qui hac ratione emendari se non patiuntur, illorum desperata res est, et metus, ne numquam plane ad frugem redeant.

S E C T I O II

D E

DECORO DISCIPVLORVM

§. CCLXXXIII.

Bonis moribus pueros in scholis quoque in-
buendos esse, saepius iam dictum est. §.
LXXXVII. Iphis igitur futuris paedago-
gis decorum commendauimus, §. LXV vt

T

exem-

exemplo suo idem discipulos doceant. Communis enim et vulgaris illa est querela, quae saepius vana dici nequit, in ludis litterariis puerorum mores corrumpi, beneque moratos immodestos et inelegantes illinc discere. Huic malo igitur ut medeatur, omnem dabit operam praeceptor, suosque mature ad bene compositos mores effinget. Quo enim maturius puerorum mores poliuntur, eo fiunt elegantiores. Contra, si rusticis moribus semel imbuti fuerint, magna cum difficultate, quin omnino non, illos exuent.

§. CCLXXXV.

Ut autem, qua de re hoc loco sermo futurus sit, statim appareat, omnis decori vis in eo ponenda est, ut in sermone, gestu, vestitu, reliquisque rebus externis id sectentur discipuli, quod iis probatur, qui prudentioribus, politioribusque habentur, eaque sedulo euitent, quae rusticitatem, et ineptias redolent, taediumque et nauseam aliorum mouent. Summatim, ut alijs placere, suisque elegantis in aliorum animos se insinuarere, discant. Impoliti enim et agrestes sociales esse non poterunt. Neque opus esse videtur, ut moneamus, non quosuis ridiculos adfectatorum mores imitandos esse, cum eos saltem commendemus, qui in prudentioribus conspiciuntur.

§. CCLXXXVI.

§. CCLXXXVI.

Prima quidem decori initia statim in recta educatione ponenda sunt, vixque praeceptoris studium aliquid efficiet, nisi domi bene educati fuerint infantes. Quantum tamen in scholis fieri potest, munditiei primo loco ut studeant discipuli, praeceptor dabit operam. Sordidati igitur ne scholam ingrediantur, cutisque et vestitus sordes si secum attulerint, quam hoc sit inhonestum atque agreste, illis ob oculos ponat, quam aliis molestum atque indecorum. Quantum vero munditiae sua alii se commendent, quam sint amabiles, aliorum exemplo ostendat.

§. CCLXXXVII.

Tum ad elegantiam morum in gestu et habitu corporis pergat, ut eius quoque fiant observantissimi. Ne vacillent tibiis, ne sint gesticulosae manus, ne mordeant labra, scabiant caput, nec fodiant aures. Ne ambulando gressus imitentur histrionum. Nec cursim nimis ambulent, nec lente nimis. Gressus sit probabilis, in quo tranquillitatis vestigium: motus sit purus et simplex. Nihil furatum, nihil adfectum placeat. Motum natura informet: si quid autem in natura vitii est, emendet industria. Omnia eo tendant, ut sanitati corporis, morumque elegantiae satisfiat.

§. CCLXXXVIII.

Quod ad sermonis elegantiam, vultusque decorum habitum attinet, a nimia libertate
T 2
aeque

aeque auocandi sunt pueri et adolescentes, atque a rustico pudore. Impudentia clamores intempestiuos, interpellationes aliorum, etiam superiorum, interrogationes de rebus aut friuolis aut quas illos scire non attinet, risus effusos, aliaque eiusmodi vitia protrudit. Qui vero rustice verecundantur, ubi non decet, tacent ubi loqui debebant, aut submissa et trepida nimium voce vtuntur, subterfugiunt oculos virorum cum dignitate viuentium, cum in illorum conspectum et colloquium prodire res postulat, interdum nimium recusando honorem, quo a superiore adficiuntur, molesti sunt. Hi ad ingenuam quamdam libertatem reuocandi sunt, quorum facit, si et humaniter saepius compellentur, et occasio, viros amplos et graues adeundi, illis suppeditetur. Illi seuerius paullo habendi, et quam odiosos se reddant honestis et grauibz viris, admonendi.

§. CCLXXXVIII.

Generatim monendi sunt discipuli, vt diligenter ad illorum mores attendant, quos ab aliis magni fieri vident, eosque imitentur. Modestia in primis illis commendanda, et erga alios reuerentia, quam et verbis et aliis signis quauis occasione testatam faciant. Reliqua vitae, prudentiae, elegantiae, morumque praecepta suis etiam non sentientibus instillabit prudens praeceptor, et, ne male moratorum exempla alios inficiant, sedulo cauebit.

AP.